

Egyházalkotmányi rész.

Az unitárius vallás az 1568. évi tordai és 1571. évi marosvásárhelyi országgyűléseken hozott törvények alapján, valamint Románia új alkotmányának 22. §-a szerint törvényesen bevett vallás s mint ilyen, a törvények korlátai között önkormányzati joggal bíró egyházat alkot. Mihez képest:

a) mint *bevett vallásnak joga van*, hogy követői

1. egyházközségeket (ekklézsia) alapítsanak, templomokat építsenek s azokban isteni tiszteleteket tartsanak. És valamint az eddig alapítottak, úgy az ezután bármikor is alapítandók és építendőik birtokában senki által meg nem háboríthatatnak.

2. Temetkező helyeket állíthatnak s halottjaikat az ezt szabályozó rendőri szabályok szemelött tartása mellett, akármely helységből elvitethetik s ottan is nyilvános szertartással eltemetethetik.

3. Papjaiknak szabad bemenni akármely városba, faluba, kórházba, börtönbe s akármely másvallásu jószágába és telkére betegek látogatására, vigasztalására, a halálra leendő elkészítésére és szertartásuk szerinti eltemetésére, valamint szintén esketések és keresztelesek véghezvitelére, anélkül, hogy másvallásu papnak ebbe legkisebb beleszólása lehetne.

4. Más vallásra léphetnek és viszont másvallásuakat átvehetnek az erre vonatkozó országos törvény megtartásával; vallásváltoztatásra azonban kényszeríteni senkit sem szabad.

b) Az *önkormányzati jognál* fogva az unitárius vallás hívei

1. püspökeiket szabadon megválaszthatják, a megerősítés joga az uralkodó fejedelmet illetvén.

2. Egyházi és világi személyekből álló egyházi közönséges gyűléseket tarthatnak, ezeken közmegegyezéssel törvé-

nyeket alkothatnak s egyházi dolgaikat is azok szerint függetlenül kormányozhatják.

3. Püspökeik és espereseik az egyházközségeket szabadon vizsgálhatják.

4. Elemi iskolákat, gimnáziumokat és kollégiumokat alapíthatnak s a nevelés és oktatás ügyét azokban az ide vonatkozó országos törvények szem előtt tartásával keblileg intézhetik.

5. Kegyes alapítványokat tehetnek és fogadhatnak el s valamint magukat az iskolákat, ugy azoknak alapítványait elfoglalni vagy más vallások alapítványaival összeolvasztani nem szabad.

6. A vallásos könyvek kinyomatására nézve sajtószabadsággal bírnak.

Miután azonban az önkormányzati jog rendesen közigazgatási és törvénykezési hatalomban nyilvánul, szükséges ezekről külön szólni.

A) A közigazgatásról.

Az unitárius egyház közigazgatási hatalmát egyes egyházközségekben a kebli, egyházkörönként egyházköri s egyetemlegesen ugynevezett központi hatóságok által gyakorolja.

I. A kebli hatóságnál fogva minden önálló egyházközség magamagát igazgatja a köri hatóság egyenes és a központi hatóság főfelügyelete alatt. Nevezetesen:

1. Közgyűlése által, melynek minden kepefizető, vagy ahol kepefizetés nincs, minden önálló, teljes kort ért férfi tagja: papot, iskolamestert vagy énekvezért, kebli gondnokokat, egyházfiakat és presbiteriumot választ az egyházi törvényeknek idevonatkozó határozatai értelmében.

2. Saját vagyonát önmaga kezeli, amiről azonban számadással tartozik a felette álló egyházköri hatóságnak. Birtokából azonban valamit eladni vagy elcserélni csak a központi hatóság engedélyével lehet.

3. Iskolát tart, melyben a gyermekek az országos törvények által megszabott elemi oktatást nyernek.

4. Gondoskodik arról, hogy a belső emberek s általában fizetéses hivatalnokai egyházhatóságilag megállapított fizetéseiket pontosan megkapják. E tekintetben a polgári hatóság segélyét is igénybe veheti.

5. Az egyházköri közgyűléseken belső emberei által képviselteti magát. Esperesek, köri jegyzők és gondnokok választására szavazatával befoly.

A kebli hatóság legfőbb szerve e szerint az egyházközségi közgyűlés, mely mindennemű határozatairól jegyzőkönyvet vesz fel. De mivel ezen határozatokat maga a közgyűlés nem hajthatja végre, különben is az egyházközséget érdeklő minden ügyért közgyűlést azonnal egybehívni nem lehet, a közgyűlés a maga kebeléből, tekintettel az egyházközség népességére, 3-tól 24-ig álló tagokból egy presbiteriumot — más néven egyházkebli tanácsot, vagy domesticum consistoriumot — alkot. Ennek a presbiteriumnak a kötelessége aztán a közgyűlés határozatait végrehajtani s általában a folyó ügyeket egyik közgyűléstől a másikig, felelősség terhe alatt, igazítani. A presbiteriek a koruknál, képességüknél és buzgóságuknál fogva alkalmasabb s egyszersmind irástudó férfiakból választandók. Pap és iskolamester vagy kántortanító a presbiteriumnak állandó tagjai.

Valamint a közgyűlésnek, úgy a presbiteriumnak is elnökei a helybeli lelkész és gondnok. Ez utóbbit szintén a közgyűlés választja a maga kebeléből 3 évi időtartalomra. Ezek együtt hívják össze mind a közgyűlést, mind a presbiteriumot valahányszor arra szükség van. Azonban valamelyiknek akadályoztatása esetén, a másik egyedül is megteheti a gyűlések egybehívását s egyiknek elnöksége alatt is érvényes határozatok hozhatók. Ezen határozatok szintén jegyzőkönyvbe iktatandók, mivelre úgy a közgyűlésnek, mint a presbiteriumnak egy rendes jegyzője is van, kit szintén ezen testületek választanak.

A presbiterieknek $\frac{1}{3}$ -a minden évben kilép s helyükbe újak választatnak. Hasonlóképen a 3 évet töltött gondnok helyébe is új gondnok választatik. Azonban a kilépett presbiteriek, valamint a 3 évet töltött gondnok újból is megválaszthatók. Mindezen választások az esperesi vizsgálatok alkalmával történnek.

Nagyobb egyházközségekben rendszeren két gondnok vagy kurátor van, kiket némely helyeken dékánoknak is neveznek. A gondnokok különös kötelességei: az egyházközség meglévő vagyonára jó gondot viselni, azoknak jövedelmeit szaporítani, az elidegenítetteket visszaszerezni s a jövedelmeket csak az egyházközség szükségéire fordítani; templom, cinterem, parochia körüli építéseket és igazításokat megtéetni; minden évben az esperesi vizsgálat előtt számolni; a kepét vagy papi

bérjövedelmet felhajtani és beszolgáltatni, stb., a tetteiből vagy mulasztásaiból származó károkért mind maga, mind utódai, felelősök lévén. Általában a lelkész mellett a gondnokok az egyházközségek őrállói. Ezeknek s a presbitereknek buzgó-sága, életrevalósága és hivatali pontossága biztosítja az egyházközségek felvirágzását, szellemi és anyagi előmenetelét.

A gondnoknak a presbitereken kívül segítségére vannak még az egyházfiak. Ezeknek száma minden egyházközségben 1—2, sőt a népesebben több is.

II. Az egyházköri hatóságnál fogva mindenik egyházkör a központi hatóság felügyelete alatt, önmagát igazgatja. Evégre az unitárius egyház ez idő szerint nyolc egyházkörre van osztva. Ezek a következők:

1. Kolozsdobokakör 5 egyházközséggel, u. m.: Kolozsvár, Kolozs, Szovát, Kide és Nagyenyed. A kolozsvári egyházközség vagyona kezelésére nézve a püspökség közvetlen hatósága alatt áll.

2. Aranyostordakör 19 egyházközséggel, u. m.: Torda, Torockó, Torockószentgyörgy, Abrudbánya, Verespatak, Bágyon, Kövend, Aranyosrákos, Várfalva, Sinfalva, Szentmihályfalva, Mészkö, Csegez, Alsójára, Tur, Szind, Komjászeg, Petrozsény, Lupény (társegyházközsége Vulkán). E körben is Torda és Torockó vagyona kezelésére nézve közvetlen püspöki hatóság alatt állanak.

3. Küküllőkör 11 egyházközséggel, u. m.: Ádámos, Bethlenszentmiklós, Deésfalva, Dicsőszentmárton, Dombó, Harangláb, Kissáros, Szentbenedek, Széplak (társegyházközség Teremi), Szőkefalva, Segesvár.

4. Maroskör 13 egyházközséggel, u. m.: Szentgerice, Szabéd, Marosszentkirály és Marosvásárhely társegyházközségek, Nyárádszentlászló, Csókfalva, Nyárádszentmárton, Nyárádgálfalva, Vadad, Kaál, Nyomát, Iszló, Szentháromság, Ikland.

5. Székelykereszturkör 30 egyházközséggel, u. m.: Rava, Bözöd, Bözödujfalu, Körispatak, Korond, Firtosváralja, Enlaka, Martonos, Csehétfalva, Tarcsafalva, Tordátfalva, Szentmihály, Nagykadács, Alsósiménfalva, Szentmiklós, Medesér, Nagykede, Gagy, Szentábrahám, Csekefalva, Székelykeresztur, Fiafalva, Alsóboldogasszonyfalva, Ujszékely, Sárd, Kissolyos, Nagysoilyos, Magyarzsákod, Pipe, Bordos.

6. Székelyudvarhelykör 19 egyházközséggel, u. m.: Abásfalva, Derzs, Gyepes, Homoródalmás, Homoródkarácsonfalva, Komoródkeményfalva, Homoródszentmárton, Homoródszentpál, Homoródszentpéter, Homoródujfalu, Kénos, Székely-

udvarhely, Lókod, Muzsna, Homoródoklánd, Recsenyéd, Jánosfalva, Vargyas, Városfalva.

7. Felsőfehérvár 6 egyházközséggel, u. m.: Héviz, Datk, Alsórákos, Felsőrákos, Ürmös, Fogaras (társegyházközsége Nagyszében).

8. Háromszékkör 10 egyházközséggel, u. m.: Árkos, Bölön, Nagyajta, Laborfalva, Sepsiköröspatak, Sepsiszentkirály, Kökös, Brassó, Sepsiszentgyörgy (társegyházközsége Kilyén), Kálnok.

Az elősorolt községeken kívül élő hivek azon egyházközséghez tartoznak, amelyhez közelebb laknak. S ha számuk jelentékenyebb, mint rendes filia- vagy leányegyházközség, szintén önálló szervezettel bírnak, az anyaegyházközség lelkészei tartozván koronként meghatározott időben a leányegyházközségekben is rendes istentiszteletet tartani.

Mindenik egyházkörben van egy esperes, egy jegyző, egy közügyigazgató s rendszeren két kör felügyelő-gondnok. Ezeket az egyházkör választja meg a maga közgyűlésein és a központi hatóság erősíti meg. Az egyházköri közgyűlés tagjai az azon körben levő egyházközségek belső emberei, ugyancsak az azon körben levő egyházi tanácsosok és a Főtanácsai képviselők. Elnöke az esperes s a hivatalában idősebb felügyelő-gondnok. Tárgyai mindazok, amik az egyházkör vallásos és oktatásügyét illetik. Nevezetesen:

1. Egyházi felsőbb rendeletek kihirdetése, teljesítése és teljesíttetése.

2. Az egyházköri hivatalokra való választás.

3. Az egyházközségek és azok belső emberei, valamint magános egyházközségi tagok közt fennforgó egyházi egyenetlenségek ellátása, kérelmeiknek, amennyiben lehet, elintézése vagy a felsőbb hatóság elébe leendő terjesztése.

4. Az iskolai közvizsgálatokról való tudósítások megvizsgálása és felterjesztése.

5. A belső emberek magokviseletének megvizsgálása, a szükség esetében megindítandó fegyelmi keresetek; a kántortanító és kör jegyző felesketése.

6. Vallásunkat és nevelőintézeteinket akár egyetemesen, akár körönként illető bárminő dolgokban indítvány és javaslatétel. Ezek külön is, általában a kör közgyűlésekről vezetett jegyvökönyvek egész terjedelmökben a központi hatóság elébe levén terjesztendők.

Egyházköri közgyűlést rendszeren évenként legalább egyszer, rendkívülileg a szükség esetében többször is lehet és

kell tartani. A közgyűlések az illető kör egyházközségeiben tartatnak rendre és istentisztelettel kezdődnek.

Az egyházköri hatóságnak is e szerint legfőbb szerve a köri közgyűlés. Azonban a közigazgatás itt tulajdonképpen mégis az esperes kezében összpontosul. A központi hatósághoz felfelé és az egyházközségekhez lefelé az esperes közvetít minden jelentést, értesítést és rendeletet. Ez utóbbiakat ő is hajtja végre. Mindennemű statisztikai adatot az esperes szerez be és terjeszt fel a központi hatósághoz vagy a püspökhöz.

Az esperes kötelessége továbbá a hatósága alatti körben levő egyházközségeket a jegyzővel, közügyigazgatóval s valamelyik f. ü. gondnokkal évenként megvizsgálni. E vizsgálat tárgyai az ugynevezett canonica censura, mely szerint az e végre megállapított kérdések szerint végére kell járni az egyházközség minden viszonyainak: u. m. a belső emberek erkölcsi és vallási magokviseletének, valamint kepejövodelmeik beszolgáltatásának; gondnok, presbiterek és egyháziak hivatali eljárásának, a gyermekes iskoláztatásának; az egyházközségi épületek jó karban tartása s tűz elleni biztosításának stb. s ezek szerint a szükséges intézkedések megteendők. Tárgya továbbá a vizsgálatnak az egyházközség vagyonának számbavétele, a gondnokok számadásának felülvizsgálása, az anyakönyvek s egyházközségi jegyzőkönyvek megvizsgálása, általában pedig az egyházközségek mindennemű anyagi és szellemi ügyeinek ellenőrzése, hogy azok évről évre gyarapodást vegyenek. Végre az egyházközségi tisztviselők: gondnokok, presbiterek stb. választása, felesketése. Ezen esperesi vizsgálatról szerkesztett jegyzőkönyvek szintén felterjesztendők a központi hatósághoz.

A közvetlen püspöki hatóság alatt álló egyházközségekben a püspök gyakorolja e vizsgálatot. Azonban itt ez nem történik minden évben, hanem csak 3—4 évben egyszer.

Ugyancsak a püspök joga, sőt kötelessége koronként az egyes egyházkörökben vizsgálatot tartani. Ezt generális visitationak, vagy püspöki vizsgálatnak nevezik. Tárgyai ennek is ugyanazok, amik az esperesi vizsgálatnak, azon hozzáadással, hogy a püspöki vizsgálatkor minden egyházközségben fel kell számítani a lelkek számát és az egyházközség minden leveleiről, fekvő és fellelhető vagyonáról és jövodelmeiről leltárt kell készíteni s mindezeket szintén jegyzőkönyvre venni.

III. A központi legfőbb hatóság: az egyházi, illetőleg zsinati főtanács. Ezek között inkább a szertartásokban, mint

a jogokban van különbség. Zsinati gyűléseken mindig urvacsora osztás történik és alkalmi beszédek tartatnak; a főtanács gyűlések alkalmával urvacsora osztás nincs s a templomi szertartás csak egy rendes vasárnapi istentisztelet tartásra szorítkozik. A jogokban csak az a különbség van, hogy a püspök és főgondnokok, tehát sarkalatos hivatalok választása és a lelkészek felszentelése rendszeren zsinati főtanácsokon történik, egyebekben az egyházi főtanács is ugyanazon jogokat gyakorolja. Nevezetesen:

1. Az egyházi törvényhozást illetőleg:

a) Az egyházra és iskoláira vonatkozó mindennemű egyházi törvények és szabályrendeletek megalkotása, életbe léptetése, módosítása.

b) Az egyházi ünnepek meghatározása.

c) A vallásos szertartások módjának és rendjének meghatározása és a hittani tankönyvek jóváhagyása és elfogadása.

d) A tisztviselők számára utasítások és esküformák készítése.

e) Lelkészképzés, választás és felszentelés módozatainak meghatározása.

f) Egyházi biráskodás szabályozása.

2. Az egyházi kormányzás tekintetéből:

a) A püspök és az E. K. Tanács évi jelentései és a j.-könyvek alapján ellenőrzi az évközben tett intézkedéseket.

b) A közpénztár, alapítványok s általában az egyház vagyonáról vezetett számadásokat felülvizsgálja.

c) Megállapítja a költségvetést.

d) Határoz egyházközségek és iskolák alapítása vagy megszüntetése, anyaegyházközségeknek leány- vagy társegyházközségekké, felekezeti iskoláknak községi vagy állami iskolákká, vagy leány- és társegyházközségeknek anyaegyházközségekké alakítása felett és jóváhagyja a vonatkozó szerződéseket.

e) Megállapítja az országos törvények keretében a tanterveket és tankönyveket.

f) Meghatározza az egyházi tisztviselők fizetését, tiszteldíját és egyéb illetményeit.

g) Megválasztja és felesketi az egyházi főjegyzőt, közügyigazgatót, isk. f. ü. gondnokokat, a hittani intézet dékánját, igazgatókat, tanárokat, pénztárnokot, ellenőrt, számvevőket, jogtanácsosokat, jószágfelügyelőségi elnököt, egyházi tanácsosokat, az E. K. Tanács tagjait, az állandó bizottságok elnökeit és az egyházi és püspöki titkárt.

Jegyzés: A püspök és főgondnokok választása és felesketése rendszeresen zsinati főtanácson történik.

h) Megerősíti és felesketi az espereseket, egyházköri f. ü. gondnokokat. A két utóbbi felesketését azonban az egyházköri közgyűlésre átruházhatja,

i) Biráskodik mint III., illetőleg II. foku fegyelmi bíróság belső embereknek, tanároknak, az egyházi tisztviselőknak, egyházközségeknek és egyháztagoknak egymás között vallási, egyházi és nevelési kérdéseiben fennforgó ügyeiben.

j) Határoz az egyházi és iskolai államsegély igénybevétele és felhasználása felett.

k) Ellenőrzi mindennemű egyházi és iskolai alapítványnak az alapítók rendelkezése szerint való kezelését és intézkedik a megszorítás nélkül tett alapítványok célszerű kezelése, gyümölcsöztetése és felhasználása iránt.

l) A rendelkezésére álló alapítványokból segélyeket ad.

m) Gondoskodik az egyház közszükségeinek fedezéséről.

n) Ingatlanok vétele és eladása, valamint örökség és alapítványok elfogadása vagy visszautasítása kérdésében az E. K. Tanács intézkedéseinek jóváhagyása s az E. K. Tanács által elébe terjesztett vagy általa fenntartott fontosabb kérdésekben közvetlen intézkedik.

o) Általában figyelemmel kíséri és mindenekben előmozdítja az egyházi élet fejlődését és gyarapodását.

Az egyházi és zsinati főtanács tagjai:

1. Hivataluknál fogva: A püspök, főgondnokok, egyházi főjegyző, közügyigazgató, esperesek, kiket akadályoztatásuk esetén a köri jegyzők helyettesítenek, egyházköri és iskolai felügyelő-gondnokok, a teol. akadémia dékánja, a főgimnáziumok igazgatói, az E. K. Tanács mellé szervezett állandó bizottságok elnökei, pénztárnok, jogtanácsos, főszámvevő, az egyházi és püspöki titkár.

2. Választás útján: 220 tag és a köri és egyházközségi képviselők, kik közül:

a) 110-et az Egyházi Főtanács életfogytig választ és pedig 24-et az egyházi, 86-ot a világi hivek közül. Ezek az egyházi tanácsosok.

b) 55 tagot az egyházkörök választanak 6 évre, felerészben az egyházi, felerészben a világi hivek közül. A kolozsdobokai kör 2, az aranyostordai 11, a küküllői 4, a marosi 6, a kereszturi 11, a felsőfehéri 4, a háromszéki 5, az udvarhelyi 10 tagot választ. A páratlan szám a világiak javára esik.

c) 55 tagot az egyházközségek választanak titkos szavazással.

Az a tag, aki 3 éven keresztül egyszer sem jelenik meg a Főtanácsi gyűlésen s elmaradását nem igazolja, az egyházi tanácsosságról lemondottnak tekintendő.

Az egyházi, illetőleg zsinati főtanács elnökei: a püspök és a hivatalában idősebb főgondnok. Amazt akadályoztatása esetén az egyházi főjegyző, ezt a hivatalában ifjabb főgondnok helyettesíti. Ha az elnökségre nézve még így is valamely akadály forogna fenn, akkor egyházi részről a hivatalában idősebb jelenlevő esperes, világi részről pedig a hivatalában idősebb egyházköri f. ü. gondnok elnököl. *Jegyzője:* az egyházi főjegyző, akinek akadályoztatása esetén a Főtanács gondoskodik jegyzőről. *Előadója:* az egyházi és püspöki titkár.

Egyházi Főtanács minden évben egyszer rendesen tartatik Kolozsvárt, rendkívülileg a szükség esetében többször is. Zsinati Főtanács négy évben egyszer tartatik rendesen az egyházkörökben felváltva sorban. E tekintetből a 8 egyházkör 5 csoportba van beosztva. Ugy a zsinati, mint az egyházi Főtanács idejét és helyét az Egyházi Főtanács, illetve az E. K. Tanács tüzi ki és hívja egybe. Érvényes határozathozatalra legalább 20 tag jelenléte szükséges.

IV. Egyházi Képviselő Tanács. Egyik Főtanácstól a másikig az egyház ügyeit az *Egyházi Képviselő Tanács* intézi, melynek tagjai:

a) Hivataluknál fogva: a püspök, főgondnokok, főjegyző, egyházi közügyigazgató, a hivatalában idősebb főiskolai f. ü. gondnok, a Teol. Akad. dékánja, a főgimn. igazgató-tanárai, az egyházi és püspöki titkár, a jogtanácsos, a pénztárnok, a főszámvevő, a jószágfelügyelőség elnöke és az E. K. Tanács mellé szervezett állandó bizottságok elnökei.

b) Választás útján: az E. Főtanács által a tanárok, lelkészek, tanítók és más világi egyházi tanácsosok közül választott 15 tag. Az esperesek és körü felügyelő-gondnokok közül a körök által kijelölt egy-egy deputátus.

Elnökei: a püspök és a jelenlevő főgondnok, ha mindkettő jelen van, a hivatalában idősebb. Azonban az E. K. Tanács üléseiben a püspök vagy főgondnok egyedül is elnökölhet. *Jegyzője:* a egyházi főjegyző. *Előadó:* az egyházi és püspöki titkár. Érvényes határozathozatalra legalább kilenc tag jelenléte szükséges. Üléseit az elnök hívja egybe, valahányszor erre szükség van.

Az E. K. Tanács hatáskörébe tartoznak: 1. A zsinati és Egyházi Főtanácsok határozatainak végrehajtása. 2. Ingat-

lanok vétele, eladása, örökség és alapítványok elfogadása vagy visszautasítása. 3. Az egyházközségek és körök egyházi élete, vagyonkezelése és tevékenysége feletti felügyelet. 4. Tanintézetek feletti felügyelet. 5. Az egyházi rend és fegyelemről való gondoskodás stb. Általában az egyház közigazgatása az E. K. Tanácson sarkallik, mely azzal is meg van bízva, hogy ha a Főtanács végzéseiben a végrehajtás körülményei változást igényelnének, azt a következő Főtanácsig tartó érvényességgel megtehesse. Önként értetődően, hogy ezért, valamint minden intézkedéseért a Főtanácsnak felelős. A tárgyak szakszerű előkészítésére ugyancsak a Főtanács által választott jogügyi, pénzügyi, nevelésügyi, nyugdíjintézeti és gazdasági bizottságok működnek közre. A püspökkel és főgondnokokkal élén az E. K. Tanács képviseli egyházunkat minden külső érintkezésben és a kormánnyal szemben is.

Es. alapvető törvény: Az Unitárius E. Tanács:

Élnökei:

B) A törvénykezésről.

a) a törvénykezés

b) fegyelmezés

Az unitárius egyház törvénykezési joga abban áll, hogy az egyház szolgálatában álló belső embereket, tisztviselőket és az egyházközségeket is hanyagság, mulasztás, engedetlenség, hivatali visszaélés stb. esetében saját törvénytörvénykezési jogon beperesíti, felettük ítéletet mond, azt végrehajtja, szükség esetében igénybe vehetvén a polgári hatóság segítségét is.

Ezen jogát az unitárius egyház e végre választott fegyelmi bíróságok által gyakorolja. Ilyen fegyelmi bíróságok:

1. *Az egyházközség fegyelmi bírósága*, mely mindenik egyházközségben a lelkész elnöke alatt két rendes és két póttagból áll, kiket az egyházközség presbiteriuma a maga kebeléből három évenként választ. Itél az egyházközség számadó hivatalnokai, presbiterek, egyházfiak, harangozók, egyes egyháztagok és szolgák fegyelmi ügyei felett. Érvényes határozathozatalra három tag jelenléte szükséges.

2. *Az I-ső fokú fegyelmi bíróság: az egyházköri bíróság.* Ezen bíróság két rendes és 4 póttagból áll, felerészben a világi tagok, felerészben a belső emberek közül. Választja az egyházköri közgyűlés három évenként. Elnöke az esperes vagy a felügyelő-gondnok. Lelkészek elleni fegyelmi vétség esetében a felügyelő-gondnok. Érvényes határozathozatalra az elnökön kívül két tagnak jelenléte szükséges. A póttagok csak a rendes tagok akadályoztatása esetében vesznek részt az ülésben.

Ez a fegyelmi bíróság kettős foku biráskodást gyakorol. Mint elsőfoku bíróság ítél: az esperes és az egyházköri gondnokok kivételével, az összes egyházköri hivatalnokok, tisztviselők, rendes és segédlelkészek, tanítók, énekvezérek és az egyházközség gondnoka által elkövetett fegyelmi vétségekben. Mint másodfoku bíróság ítél az egyházközségek bíróságától hozzá felebbezett fegyelmi ügyekben végleg, kivéve a hivatalvesztésre szóló ítéletet.

3. Az *egyházi fegyelmi bíróság* a püspök vagy a főgondnok elnöklete alatt áll 6 rendes és 4 póttagból, kiket az Egyházi Főtanács az egyházi tanácsosok közül, felerészben a világi tagokból, akik közül 1 tanár, felerészben a belső emberekből szintén 3 évenként választ.

Érvényes határozathozatalra az elnökön kívül 4 birónak jelenléte szükséges és pedig felerészben a világi, felerészben az egyházi tagok közül.

Ezen bíróság kettősfoku biráskodást gyakorol. Itél elsőfokulag az esperesek, tanárok, az egyház által fenntartott iskolák tanítói, az egyházköri és tanodai felügyelő gondnokok, valamint — a püspök és főgondnok kivételével — az összes központi hivatalnokok és tisztviselők fegyelmi vétsége felett; másodfokulag ítél végleg — hivatalvesztésre szóló ítélet kivételével — az egyházköri fegyelmi bíróságtól hozzá felebbezett ügyekben.

4. A *Főtanácsi fegyelmi bíróság*: E bíróságot a Főtanács választja 3 évre. Elnöke az egyik főgondnok. Tagjai: 5 világi rendes bíró, kik közül 1 tanár és 5 egyházi rendes bíró, 2 világi, kik közül 1 tanár és 2 egyházi pótbíró.

Háromfoku biráskodást gyakorol: I. Eljár az egyházi tanácsosok, Főtanácsi képviselők és az E. K. T. tagjai elleni fegyelmi ügyekben. II. Az egyházi fegyelmi bíróságtól felebbezett ügyekben. III. A hivatalvesztést kimondó ügyekben.

D) Nehány egyházi törvény.

1 Püspököt, egyházi főjegyzőt, esperest, köri jegyzőt csak a felszenlelt papok, főgondnokot, köri gondnokot csak a világiak közül lehet választani.

2. Minden választás titkos szavazattal történik s általános szavazattöbbség dönt. Személyt nem illető másnemű szavazatnál egyenlő szavazat esetében az elnök szavazata döntő.

3. Successio egyik hivatalról sincs a másokra. Minden új hivatalbalépéssel újból esküt kell a megválasztottnak tennie.

4. Papnak csak az nevezhető ki, ki a szabályszerű alap-és szakvizsgálatot letette s erről érvényes bizonyítványt tud mutatni. Iskolamesterségre vagy tanítóságra tanítói oklevél kivántatik.

5. A papságra kirendelt a legközelebbi zsinaton felszentelendő s házasságra csak saját vallásán levő nővel léphet.

6. A gimnáziumi tanároknak tanári oklevéllel kell birniok.

7. Mindennemű gyűlésről jegyzőkönyv szerkesztendő, mely az elnök és jegyző aláírásával hitelesítendő. A hivatalos okmányok hivatalos pecséttel látandók el.

8. Az egyházközségek papjaikat szabadon választják az előbbi papnak halála, lemondása vagy az egyházközség panasznán kívüli elrendelése esetén. A választást pályázat előzi meg. Ha csak egy pályázó van s azt a közgyűlés megválasztja, a püspök kinevezi. Ha több pályázó van, akkor a 3 legtöbb szavazatot kapott pályázó közül a püspök nevez ki egyet. Az egyházközségek a választási jogukról le is mondhatnak, de akkor tartoznak elfogadni azt, kit a püspök kinevez. Nem különben akkor is, ha valamelyik egyházközség a maga papját 3 év előtt elrendeltetni kéri, annyi, mintha lemondana választási jogáról s ez esetben szintén az új pap kinevezése egyedül a püspöktől függ. Hasonló áll az iskolamesterekre, illetőleg népiskolai tanítókra is.

9. A belső embereket (igy nevezik a papot és tanítót) fegyelmi ítélet nélkül vákanciába tenni büntetésből nem lehet.

10. A püspöki kinevezéseknek és áthelyezéseknek a belső emberek kötelesek engedelmeskedni, különben hivatalukból kiesnek.

11. A papok a prédikálásban ne sértegensenek másokat s a mások vallását ne hánytorgassák, hanem hirdessék a mi félfogásunkat. Sőt még a társalgásban is kerülni kell a vetélkedéseket. Azonban ha a hallgatás botrányos lenne, akkor az illendőség határai között védjék vallásos elveinket.

12. A felekezeti népiskolák közvetlen felügyelői a papok levén, ezek azokat koronként megvizsgálni tartoznak. A nagyobb gyermekeknek nyári tanítása, valamint a konfirmációi tanítás egyenesen őket illeti.

13. Keresztelésről, esketésről és temetésről a megszabott

forma szerinti anyakönyveket a papok tisztán és hibátlanul vezessék; azoknak másolatait az esperes útján évenként felterjesztvén a központi hatósághoz. A kiadványokat, amennyiben 1895. okt.-ig vezetett anyakönyvekből valók, kiadni az ők joguk és kötelességük. Ezeket, a rovatoknak megfelelőleg, hiven és tisztán adják ki.

14. Ha valamelyik pap félév betelése s különösen a kepe elvétele után meghalna, az év hátralevő részében a szomszéd egyházközségek papjai rendre teljesítik a papi szolgálatot.

15. Mikor valamely egyházközségben a papság ürességben van, csak azok prédikálhatnak, kiknek arra az esperestől engedélyük van.

16. A segédpapokat nem lehet felszentelni, míg valóságos papokká ki nem neveztetnek, hanem csak meghatalmazást kapnak.

17. A segédlelkészt azon egyházközségbe, hol szolgált a pap halála után 3 évig sem megválasztani sem kinevezni nem lehet.

18. Az iskolatanítók, kik egyszersmint énekvezérek, tartoznak az istentisztelet körül segédkezni s nevezetesen mikor a pap hivatalos dologban van az egyházközségen kívül, tartoznak prédikálni.

19. Minden papnak és tanítónak legyen bibliája s ha nem veszen, az esperes fizetéséből vétessen. (1669.)

20. Szombaton a belső emberek elkerülhetetlen szükségén kívül ne távozzanak az egyházközségből. nehogy a vasárnapi isteni tiszteletben hiányosság legyen. (1738.)

21. A papok és mesterek az előforduló esetekben egymás terheit hordozni tartoznak.

22. A papi és mesteri fizetés aránya az, hogy a pap 2 részt, a tanító egyet kap; de mivel a kepe nézve csaknem minden egyházkörben és egyházközségben sok tekintetben különböző szokások vannak, ezekre nézve ragaszkodni kell a helybeli szokásokhoz, mint amelyek e tekintetben törvényül szolgálnak. (1784.)

23. A megállapított kepe sem az egyházközségnek kevesbiteni nem szabad, (1780.), sem a belső embereknek azon ürügy alatt, hogy tovább maradhassanak az egyházközségben, abból semmit elengedniök nem szabad. (1661.)

24. A belső emberek kötelesek gyümölcsfákat szaporítani, ahol a parochiákon arra hely van. (1816.)

25. A belső emberek kepeit az egyházközségi gondnokok tartoznak felhajtani és beszolgáltatni. (1688.)

26. Az egyházközség eredeti szerzeményleveleit s más becses okiratait Kolozsvárt a status levéltárában kell tartani. (1732.)

27. Az egyházközségek, mikor az egyházi felsőbbség rendelete ellenében tennék kérelmezéseiket, vagy más akármilyen lépéseiket, ezekre az egyházközség közpénzéből semmit sem szabad költeni s erről a gondnok felelős. (1839.)

28. A templomban senkinek se legyen tulajdon széke, hanem kiki üljön oda, ahol üres helyet talál. (1763.)

Ime egynehány egyházi törvényeinkből. Egy részök csaknem a vallás eredetével egykorú s az újabbaknak is gyökérszálaikat ott találjuk a múlt századokban.

Nem állítjuk, hogy közigazgatási és törvénykezési formáink mindenben megfelelnek az újabb kor közigazgatási és jogi elméleteinek, de az elméleteket a gyakorlati élet gyakran fölforgatja. Különben egyházi törvényeinket a szükségekhez képest módosítani és változtatni, vagy egészen újakat hozni a Főtanács joga és kötelessége lévén, annak bölcsességétől függ megfigyelni az idő és kor kívánalmait, hogy az apostol szerint: „mindenek ékesen és jó renddel legyenek.“